

УДК 336.143

JEL A22, I21, I22

Сидор Галина Вікторівна

кандидат економічних наук, доцент

доцент кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін

Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

Західноукраїнського національного університету

48500, м. Чортків, вул. Ст. Бандери, 46

e-mail: sidor.gal@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-0588>

ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Анотація. На сьогодні питання фінансового забезпечення закладів вищої освіти в Україні визнано одним із найбільш важливих, що розглядає світова економічна спільнота. Особливої актуальності наукове опрацювання проблематики фінансового забезпечення закладів вищої освіти набуває у контексті пошуку шляхів її модернізації та реформування.

Мета дослідження – провести реформи у сфері вищої освіти, що потребує формування підходів до розбудови результативного та науково обґрунтованого механізму їхнього фінансового забезпечення в Україні. Для досягнення поставленої мети у статті використано загальні та спеціальні методи дослідження, зокрема: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження – для забезпечення досягнення цієї мети; абстрактно-логічний та діалектичний методи аналізу – для обґрунтування теоретичних положень та висновків.

Визначено, що лише за умови належного фінансового забезпечення вищої освіти, результативного поєднання фінансової та освітньої політики держави можливий її прогресивний розвиток. Доведено, що показники, за якими

Міністерство освіти проводить розрахунок розподілу фінансового забезпечення, дають університетам чітко розуміти, у якому напрямку вони мають зосереджувати свою діяльність, щоби покращити свої позиції. Зазначено на необхідності впровадження електронної системи моніторингу працевлаштованості випускників закладів вищої освіти, що стимулюватиме університети враховувати потреби ринку праці, підвищувати якість освіти та сприяти працевлаштованості своїх студентів. Наголошено на удосконаленні формули розподілу фінансового забезпечення закладів вищої освіти за рахунок показника працевлаштованості. У процесі дослідження виявлено, що сфера діяльності закладів вищої освіти не може розвиватися без належного фінансового забезпечення і потребує постійних вкладень.

Описано критерії розрахунку обсягів фінансового забезпечення закладів вищої освіти, запропоновані Міністерством освіти. Акцентовано увагу на необхідності впровадити електронну систему моніторингу працевлаштованості випускників закладів вищої освіти. Описано важливість фінансової автономії вищих навчальних закладів. Визначено розширювати грантове фінансове забезпечення навчання студентів. Запропоновано посилити державний фінансовий контроль за результативним використанням закладами вищої освіти бюджетних коштів у аспектах підвищення рівня якості освіти та дієвого функціонування.

Отримані результати дослідження у формі пропозицій та рекомендацій наша держава може використати під час формування стратегічних векторів розвитку освітнього простору України в глобальному середовищі.

Ключові слова: фінансове забезпечення, вища освіта, заклади вищої освіти, фінансове забезпечення за формулою, грантове фінансування.

Sydor Halyna Viktorivna

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Associate Professor of the Department of Fundamental and Specialized Disciplines

Chortkiv education and research Institute of Entrepreneurship and Business of

West Ukrainian National Universiti

48500, Chortkiv, st. St. Bandery, 46

e-mail: sidor.gal@ukr.net

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0001-9578-0588>

FINANCIAL SUPPORT OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

Abstract. Today, the issue of financial support for higher education institutions in Ukraine is recognized as one of the most important, which is considered by the world economic community. The scientific elaboration of the issue of financial support of higher education institutions acquires special relevance in the context of finding ways to modernize and reform it.

The purpose of the study is to carry out reforms in the field of higher education, which requires the formation of approaches to building an effective and scientifically sound mechanism for their financial support in Ukraine. To achieve this goal, the article uses general and special research methods, in particular: general scientific and special research methods – to ensure the achievement of this goal; abstract-logical and dialectical methods of analysis – to substantiate theoretical positions and conclusions.

It is determined that only with proper financial support of higher education, effective combination of financial and educational policy of the state is possible its progressive development. It has been proven that the indicators used by the Ministry of Education to calculate the distribution of financial security give universities a clear idea of the direction in which they should focus their activities in order to improve their position. The need to introduce an electronic system for monitoring the employment of graduates of higher education institutions, which will stimulate universities to take into account the needs of the labor market, improve the quality of education and promote the employment of their students. Emphasis is placed on improving the formula for the distribution of financial support for higher education

institutions at the expense of the employment rate. In the course of the research it was revealed that the sphere of activity of higher education institutions cannot develop without proper financial support and requires constant investments.

The criteria for calculating the amount of financial support for higher education institutions, proposed by the Ministry of Education, are described. Emphasis is placed on the need to introduce an electronic system for monitoring the employment of graduates of higher education institutions. The importance of financial autonomy of higher educational institutions is described. It is determined to expand the grant funding for student education. It is proposed to strengthen the state financial control over the effective use of higher education institutions of budget funds in terms of improving the quality of education and effective functioning.

The obtained results of the research in the form of proposals and recommendations can be used by our state during the formation of strategic vectors of development of the educational space of Ukraine in the global environment.

Key words: financial support, higher education, higher education institutions, financial support according to the formula, grant financing.

Вступ. Вирішальну роль у формуванні соціального та людського капіталів відіграє вища освіта, а якість та рівень сприяють підвищенню конкурентоздатності випускників навчальних закладів на ринку праці на конкурентних позиціях, а також розвитку та якісному поновленню інтелектуального потенціалу, визначають кваліфікаційно-професійні навички, розвивають економіку знань, суспільства.

На якість освітніх послуг, результативне функціонування закладів вищої освіти впливає їхнє належне фінансове забезпечення, а реалізація державної фінансової політики в освітній галузі сприяє фінансовому регулюванню. Процес реформування системи вищої освіти в Україні непростий, оскільки, незважаючи на нові потреби, вимоги цієї сфери, її фінансове забезпечення все ще на низькому рівні. На наше переконання, фінансове забезпечення закладів вищої освіти – один із потужних чинників їхньої незалежності.

Аналіз сучасних зарубіжних і вітчизняних досліджень і публікацій.

Питання щодо фінансового забезпечення закладів вищої освіти завжди перебувають у центрі уваги вчених-економістів, часто відображалися в аналітичних доповідях та щорічних звітах, що дає змогу суттєво розширити коло знань про цю проблему.

Вивченням вищевказаних питань займалися такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Г. М. Александрова [1], І. Ф. Радіонова [5] та ін. Крім вищевказаних наукових розробок, варто назвати й дослідження автора роботи – Г. В. Сидор [6; 7; 8; 9; 10; 11].

Праці вказаних науковців мають важливе значення для розвитку практики фінансового забезпечення закладів вищої освіти, однак новітні явища та процеси у провадженні освітньої діяльності формують запит на наукове переосмислення наявних концептуальних підходів до розбудови механізму їхнього фінансового забезпечення. Зокрема, вища освіта потребує зміни моделі фінансового забезпечення, пошуку перспективних способів формування та наповнення їхніх бюджетів.

Висвітлення невирішених раніше частин загальної проблеми. Доволі тривалий період часу наукове опрацювання проблематики фінансового забезпечення закладів вищої освіти не втрачає актуальності, а одним із першочергових завдань для України є боротьба з цим негативним явищем.

Незважаючи на значну кількість наукових напрацювань у цій сфері, досі простежується брак комплексних досліджень щодо розгляду проблематики фінансового забезпечення закладів вищої освіти. Багато проблем теоретичного та практичного характеру все ще невирішені, що зумовлює потребу в проведенні додаткових наукових пошуків.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження – проведення реформ у сфері вищої освіти, що потребує формування підходів до розбудови результативного та науково обґрунтованого механізму їхнього фінансового забезпечення в Україні.

Висвітлення основного матеріалу. Вища освіта спрямована на набуття знань, що формують майбутнього фахівця, є основою людського розвитку, зміцнює людський потенціал держави, результативне впровадження якого сприяє прогресивному розвитку суспільства, покращенню якості життя, підвищенню продуктивності праці. Лише за умови належного фінансового забезпечення вищої освіти, результативного поєднання фінансової та освітньої політики держави можливий її прогресивний розвиток.

Фінансове регулювання вищої освіти сприяє реалізації державної фінансової політики в сфері освіти, а відповідне фінансове забезпечення впливає на результативне її функціонування, рівень якості освітніх послуг, які ці заклади надають.

Детальний розподіл коштів з Державного бюджету між закладами вищої освіти та чітко окреслений критерій цього розподілу опублікувало Міністерство освіти. У 2020 р. всього на університети Міністерство освіти витратило 16,26 млрд грн.

З огляду на це зроблено вагомий крок до відкритості та прозорості фінансів. Кожен університет отримав фінансове забезпечення залежно від результативності своєї діяльності як один із стимулів надалі розвиватися більш динамічно.

Заклади вищої освіти з 2021 р. отримують фінансове забезпечення за формулою, згідно з якою ті університети, які мають кращі результати діяльності, отримують більше фінансове забезпечення порівняно із бюджетом попереднього року. Відповідне рішення Уряд ухвалив 24 грудня 2019 р. [3].

У 2021 р. розрахунок обсягів фінансового забезпечення здійснювало Міністерство освіти за чітко визначеними критеріями, серед яких:

- масштаб університету;
- регіональний коефіцієнт;
- контингент студентів;
- обсяг коштів на дослідження, які університет залучає з міжнародних грантів чи з бізнесу;

– позиції у міжнародних рейтингах.

До цих показників з 2021 р. додано показник працевлаштованості випускників, які Міністерство освіти відстежує через онлайн-систему.

У 2020 р. з метою поступовості переходу були запроваджені обмеження для максимальної та мінімальної зміни бюджету кожного закладу вищої освіти – 120% та 95% від 2019 р. відповідно.

Пропонуємо розглянути формулу розподілу фінансового забезпечення закладів вищої освіти (табл. 1).

Таблиця 1

Формула розподілу фінансового забезпечення закладів вищої освіти

Показники	Стимули
Масштаб університету	Об'єднуватись
Регіональний коефіцієнт	Розвивати в регіонах вищу освіту
Контингент студентів	Зберігати профіль університету
Обсяг коштів на дослідження, які університет залучає з позабюджетних джерел	Розвивати партнерство з бізнесом, науку та диверсифікувати джерела фінансового забезпечення
Позиції у міжнародних рейтингах	Будувати партнерство та міжнародну репутацію
Працевлаштування студентів	Відповідати на запит ринку праці

Джерело: за даними [2]

Фінансове забезпечення за формулою отримали 136 закладів вищої освіти та 12 їхніх філій, які мають власні кошториси. У 2020 р. 54 заклади отримали 95–99% від бюджету 2019 р., а 94 заклади – 100–120% від бюджету 2019 р.

У 2020 р. завдяки розрахунку фінансового забезпечення за формулою 17 університетів отримали збільшення фінансового забезпечення на понад 15 млн грн., зокрема:

- Ужгородський національний університет;
- Сумський державний університет;
- Харківський політехнічний інститут;

- Львівська політехніка;
- Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського тощо.

Пропонуємо розглянути розподіл фінансового забезпечення закладів вищої освіти у 2020 р. (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл фінансового забезпечення у 2020 р.

У підрозділі (підпорядкуванні) МОН	Отримали 100–120% від бюджету 2019 р.	Отримали 95–99 % від бюджету 2019 р.
136 закладів вищої освіти та 12 їхніх філій, що мають окремні кошториси	94 заклади	54 заклади

Джерело: за даними [2]

Розглянемо заклади, фінансове забезпечення яких зросло на понад 15 млн грн. (табл. 3).

Таблиця 3

Заклади, фінансове забезпечення яких зросло на понад 15 млн. грн.

Заклади вищої освіти	Фінансове забезпечення на понад 15 млн грн.
Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського	84,4 млн грн.
Львівська політехніка	69,0 млн грн.
Львівський національний університет ім. І. Франка	58,3 млн грн.
Харківський політехнічний інститут	40,3 млн грн.
Сумський державний університет	33,6 млн грн.
Дніпровська політехніка	24,3 млн грн.
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича	22,7 млн грн.
Київський національний університет будівництва і архітектури	15,0 млн грн.

Джерело: за даними [2]

Приріст фінансового забезпечення у 2020 р. порівняно із 2019 р.

На наше переконання, система фінансового забезпечення вищої освіти стимулює університети розвиватися та відповідати на сучасні запити ринку праці. Вже цього року, отримавши збільшене фінансове забезпечення, заклади вищої освіти можуть вкласти ці кошти в підвищення якості. Наприклад, направити їх на збільшення заробітної плати викладачам з високим педагогічним рівнем. З нашої точки зору, з одного боку, це підвищить їхню мотивацію, а з іншого – покращить якість освіти у вищому навчальному закладі.

Показники, за якими Міністерство освіти проводить розрахунок розподілу фінансового забезпечення, дають університетам чітко розуміти, у якому напрямку вони мають удосконалювати свою діяльність з метою покращення позицій.

Контингент студентів (фактична кількість студентів за бюджетною формою навчання) відтепер є одним із семи показників, які впливають на формування бюджету. Важливість цього показника протягом наступних трьох років буде зменшуватися. Держава додатково стимулює університети зберігати свій профіль, економічні університети – підтримувати саме економічні спеціальності.

Показник масштабу, на нашу думку, стимулює заклади вищої освіти результативно використовувати ресурси та об'єднуватися. З огляду на це університети, у яких отримує знання менше 1000 студентів, будуть мати менше, а ті, в яких десять тисяч і більше студентів, – навпаки матимуть можливість отримати більше фінансового забезпечення.

У 2020 р. застосування регіонального коефіцієнту у формулі дало змогу регіональним університетам отримати краще фінансове забезпечення. Через вплив абітурієнтів у великі міста регіональні заклади вищої освіти у попередні роки не мали ресурсів для розвитку та втрачали студентів. Держава, застосовуючи регіональний коефіцієнт, підтримує регіональні університети.

Одним з вагомих стимулів працювати над репутацією та міжнародним визнанням, підвищенням шансів залучати до навчання іноземних студентів – це присутність вітчизняних університетів у міжнародних рейтингах. Міністерство освіти враховує позиції в таких:

- The Times Higher Education World University Rankings;
- QS World University Rankings;
- Academic Ranking of World Universities.

Наразі за цим показником отримали додаткове фінансове забезпечення п'ять закладів вищої освіти, які входять до вищевказаних рейтингів.

На те, що бізнес або / та донори довіряють закладу освіти, вказує сума коштів на наукові дослідження, які університет залучає від міжнародних грантів та з бізнесу. Використовуючи цей показник, держава стимулює університети диверсифікувати джерела надходження коштів та розвивати науку.

Показник, який Міністерство освіти застосовує для розрахунку фінансового забезпечення закладів вищої освіти у 2021 р., – це працевлаштованість випускників. Міністерство освіти у 2022 р. планує запуснути електронну систему, яка буде перевіряти (моніторити), чи випускники університету працюють на посадах, що вимагають вищої освіти. З огляду на це такий показник стимулюватиме університети враховувати потреби ринку праці, підвищувати якість освіти та сприяти працевлаштованості своїх студентів.

На цьому етапі найголовніше – узгодженість порядку обміну інформацією між Міністерством освіти та Пенсійним фондом. Наразі підготовлено постанови Пенсійного фонду та проекти наказу Міністерства освіти. Це дасть змогу після реєстрації цих документів синхронізувати інформацію Єдиної державної електронної бази з питань освіти та Пенсійного фонду й розпочати тестування системи. З огляду на це такий процес є не швидким і нелегким.

На наше переконання, система моніторингу працевлаштованості випускників закладів вищої освіти – це важливий атрибут для схвалення та

оцінювання подальших рішень щодо розвитку системи вищої освіти в Україні. Крім того, для удосконалення формули розподілу фінансового забезпечення закладів вищої освіти потрібний показник працевлаштованості.

Пропонуємо, щоб Міністерство освіти спільно з профільним комітетом Верховної Ради внесли та розробили комплексні зміни до законодавства, які нададуть фінансову автономію університетам.

З огляду на вищевказане вважаємо, що у зв'язку з недостатнім фінансуванням закладів вищої освіти Україні не можливо провести належне реформування у галузі вищої освіти і поліпшити якість освітніх послуг. На наше переконання, важливо посилити вектори державної політики розвитку закладів вищої освіти в Україні, а саме:

- розширити їхню фінансову автономію, що приведе до підвищення відповідальності за результативне використання залучених і власних коштів;
- стимулювати розширення грантового фінансового забезпечення навчання, інституційне забезпечення механізмів надання освітніх грантів;
- посилити державний фінансовий контроль за результативним використанням закладами вищої освіти бюджетних коштів для підвищення рівня якості освіти та дієвого функціонування.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що недостатнє фінансове забезпечення закладів вищої освіти не дає змогу проводити реформування та підвищувати якість освітніх послуг у цій сфері. З огляду на це вагомим є посилення векторів державної політики розвитку закладів вищої освіти в Україні (розширення фінансової автономії; інституційне забезпечення механізмів надання освітніх грантів; посилення державного фінансового контролю за результативним використанням бюджетних коштів).

Отже, визначено, що для подолання проблем фінансового забезпечення закладів вищої освіти необхідно реалізувати комплекс заходів. Це дасть змогу стабілізувати фінансове забезпечення закладів вищої освіти, а також відкрити освітній простір для подальшого їхнього прогресивного розвитку.

Подальші наукові дослідження спрямуємо на вивчення та формулювання рекомендацій щодо імплементації зарубіжних моделей фінансового забезпечення вищої освіти у вітчизняну практику.

Література

1. Александрова Г. М. Проблеми фінансування освіти на місцевому рівні. *Бізнес та інтелектуальний капітал*. 2015. № 3. С. 56–69.
2. Більше грошей – сильнішим. МОН опублікувало розподіл державного фінансування університетів у 2020 році: веб-сайт. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/bilshe-groshej-silnishim-mon-opublikovalo-rozpodilderzhfinansuvannya-universitetiv-u-2020-roci> (дата звернення: 17.02.2020).
3. Постанова КМУ Про розподіл видатків Державного бюджету між закладами вищої освіти на основі показників їх освітньої, наукової та міжнародної діяльності від 24 груд. 2019 р. № 1146. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>
4. Про вищу освіту : Закон України: від 01 лип. 2014 р. № 1556-VII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Радіонова І. Ф. Освітні інститути та потенціал української економіки знань. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. Серія 18 : Економіка і право. 2015. Вип. 27. С. 119–125. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2015_27_18
6. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Впровадження зарубіжного досвіду фінансування загальної середньої освіти. *Міжнародний науковий журнал «Економічний дискурс»*. 2020. № 4. С. 97–103.
7. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Ефективність бюджетного менеджменту у формуванні регіональної освіти. Сучасні проблеми обліку, аналізу, аудиту й оподаткування суб'єктів господарської діяльності: теоретичні, практичні та освітянські аспекти : зб. наук. праць за матер. V Всеукр. наук.-практ. конф., (м. Дніпро, 30–31 берез. 2021 р.). Дніпро : НМетАУ, 2021. С. 507–510. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2014/p2188>

8. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Бюджетний менеджмент у формуванні регіональної освіти. Наука в Південному регіоні України: здобутки та перспективи розвитку : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 50-річчю Південного наукового центру НАН України і МОН України (м. Одеса, 16 квіт. 2021 р.). Одеса, 2021. С. 65–67.

9. Сидор Г. В., Вербіцька І. І. Проблематика вдосконалення та ефективного управління фінансуванням освіти. Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи : матер. IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених (м. Львів, 28–29 квіт. 2021 р.). Львів, 2021. С. 151–152.

10. Сидор Г. В., Вербіцька І. І., Савків У. С. Практика бюджетного менеджменту у формуванні НУШ. Університетська наука і освіта: традиції та інновації : матер. Міжнар. наук.-метод. конф. (м. Харків, 13–14 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 178–181.

11. Sydor H. V. Implementation of foreign experience of financing general secondary education. *Science, research, development*. 2020. №35 (Bialystok, 27–30 novemb. 2020). P. 27–30.

References

1. Aleksandrova H. M. Problemy finansuvannya osvity na mistsevomu rivni. *Biznes ta intelektualnyy kapital*. 2015. № 3. S. 56–69.

2. Bilshe hroshey – sylnishym. MON opublikovalo rozpodil derzhavnoho finansuvannya universytetiv u 2020 rotsi: veb-sayt. URL : <https://mon.gov.ua/ua/news/bilshe-groshej-silnishim-mon-opublikovalo-rozpodilderzhfinansuvannya-universitetiv-u-2020-roci> (data zvernennya: 17.02.2020).

3. Postanova KMU Pro rozpodil vydatkiv Derzhavnoho byudzhetu mizh zakladamy vyshchoyi osvity na osnovi pokaznykiv yikh osvitnoyi, naukovoyi ta mizhnarodnoyi diyalnosti vid 24 hrud. 2019 r. № 1146. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1146-2019-%D0%BF#Text>

4. Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrayiny: vid 01 lyp. 2014 r. № 1556-VII. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

5. Radionova I. F. Osvitni instytuty ta potentsial ukrayinskoyi ekonomiky znan. *Naukovyy chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Seriya 18 : Ekonomika i pravo.* 2015. Vyp. 27. S. 119–125. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_018_2015_27_18

6. Sydor H. V., Verbitska I. I., Savkiv U. S. Vprovadzhennya zarubizhnoho dosvidu finansuvannya zahalnoyi serednoyi osvity. *Mizhnarodnyy naukovyy zhurnal «Ekonomichnyy dyskurs».* 2020. № 4. S. 97–103.

7. Sydor H. V., Verbitska I. I., Savkiv U. S. Efektyvnist byudzhethnoho menedzhmentu u formuvanni rehionalnoyi osvity. *Suchasni problemy obliku, analizu, audytu y opodatkovannya subyektiv hospodarskoyi diyalnosti: teoretychni, praktychni ta osvityanski aspekty : zb. nauk. pratsza mater. V Vseukr. nauk.-prakt. konf., (m. Dnipro, 30–31 berez. 2021 r.). Dnipro : NMetAU, 2021. S. 507–510. URL: <https://nmetau.edu.ua/ua/mdiv/i2014/p2188>*

8. Sydor H. V., Verbitska I. I., Savkiv U. S. Byudzhethnyy menedzhment u formuvanni rehionalnoyi osvity. *Nauka v Pivdennomu rehioni Ukrayiny: zdobutky ta perspektyvy rozvytku : mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysvyachenoyi 50-richchyu Pivdennoho naukovoho tsentru NAN Ukrayiny i MON Ukrayiny (m. Odesa, 16 kvit. 2021 r.). Odesa, 2021. S. 65–67.*

9. Sydor H. V., Verbitska I. I. Problematyka vdoskonalennya ta efektyvnoho upravlinnya finansuvannyam osvity. Ekonomichnyy rozvytok derzhavy, rehioniv i pidpryyemstv: problemy ta perspektyvy : *mater. IV Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. molodykh uchenykh (m. Lviv, 28–29 kvit. 2021 r.). Lviv, 2021. S. 151–152.*

10. Sydor H. V., Verbitska I. I., Savkiv U. S. Praktyka byudzhethnoho menedzhmentu u formuvanni NUSH. *Universytetska nauka i osvita: tradytsiyi ta innovatsiyi : mater. Mizhnar. nauk.-metod. konf. (m. Kharkiv, 13–14 trav. 2021 r.). Kharkiv, 2021. S. 178–181.*

11. Sydor H. V. Implementation of foreign experience of financing general secondary education. *Science, research, development*. 2020. № 35 (Bialystok, 27–30 novemb. 2020). S. 27–30.